

INFORMACIONS

La història cultural a debat¹

GEHCI

Aquesta sessió de treball va tenir lloc a la Universitat de Barcelona, el 7 d'abril d'enguany. Hi van participar, per ordre d'intervenció, el catedràtic de Civilització Espanyola Contemporània de la Universitat de París IV, Carlos Serrano; el catedràtic de Literatura Espanyola de la Universitat de Saragossa, José Carlos Mainer; i el catedràtic de Literatura Catalana de la Universitat de Barcelona, Joaquim Molas. Va moderar l'acte el catedràtic d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona i director del GEHCI, Jordi Casassas.

Després de presentar els participants, el moderador va remarcar la conveniència de mantenir viva la reflexió general, metodològica, conceptual i la relativa a temes puntuals, que ajudi a revisar els plantejaments que podem realitzar des de Catalunya en el complex camp de la història cultural. A continuació va donar la paraula al professor Serrano.

¹ Sessió de treball del GEHCI-Departament d'Història Contemporània de la Universitat de Barcelona: «A propòsit del llibre coordinat per Jordi Casassas, *Els intel·lectuals i el poder a Catalunya (1808-1975). Materials per a un assaig d'història cultural del món català contemporani* [Barcelona, Pòrtic, 1999].»

Intervenció sobre la situació de la història cultural en el món hispànic

Carlos Serrano, catedràtic de la Universitat de París IV, va dissertar sobre «La situación de la historia cultural en el mundo hispánico». Va començar la seva intervenció apuntant la dificultat que suposa tractar del concepte d'història cultural i va constatar una certa contradicció en el títol del llibre, entre la relació restrictiva dels intel·lectuals amb el poder i la pretensió de fer una història cultural de l'espai català com s'especifica en el subtítol de l'obra.

El professor Serrano va considerar, això no obstant, que a tot arreu la definició de la història cultural constitueix un veritable problema, en el sentit que acostuma a ser una mena de «calaix de sastre» on, sense cap tipus d'ordre, es vol encabir gairebé tot allò que no és estrictament la història tradicional (política, econòmica, social, institucional, etc.). Després d'establir una clara diferenciació entre el que representa la història intel·lectual anglosaxona i el que ha significat la història de les mentalitats i de les representacions a la francesa, el professor Serrano es va interrogar sobre per què a França aquest tipus d'aproximació històrica s'havia produït a partir dels anys setanta del nostre segle.

Arribats a aquest punt va suggerir la possibilitat que la història cultural europea (d'influència francesa) fos el resultat de la crisi simultània de la història social i la més general de les ideologies. En aquest sentit, el professor Serrano va apuntar, amb reticències, la possibilitat que aquesta crisi coincidís amb la de la historiografia marxista, i va continuar argumentant que, això no obstant, el món occidental era conscient que la relació entre les condicions de producció material i l'esfera de la producció de les idees no constituïa una relació de determinació directa. En relació amb aquestes qüestions, es va atrevir a esbossar una definició provisional de la història cultural i va apuntar que era aquella que pretenia analitzar els mecanismes existents entre l'esfera de producció dels béns culturals i el context general espaciotemporal en què es produeix aquest acte individual o col·lectiu.

Després d'apuntar que el llibre del GEHCI seguia bastant aquesta definició, sobretot quan intentava sistematitzar els mecanismes institucionals, empresarials, de pressió, generacionals, i d'altres, a través dels quals els

intel·lectuals havien pogut anar imposant els seus productes politicoculturals, va afegir dues idees més. Primer, la coincidència que trobava en el fet d'analitzar el protagonisme intel·lectual contemporani l'aparició del modern espai liberal o de demanda dels productes culturals (en aquest sentit, en un moment liminar del segle XIX). En segon lloc, va assenyalar que una de les possibles mancances del llibre era el fet que no hagués dedicat més atenció als intel·lectuals marginals, tan importants en la Catalunya contemporània, malgrat que aquests no haguessin representat una esfera de producció de béns culturals independent i original. Per fonamentar aquesta afirmació va posar com a exemple els intel·lectuals sorgits dins del moviment obrer.

Intervenció sobre les relacions culturals entre Catalunya i Espanya

El següent a fer ús de la paraula va ser el catedràtic de la Universitat de Saragossa José Carlos Mainer, que va centrar la seva intervenció en «Las relaciones culturales entre Cataluña y España». Va començar apuntant l'interès que per a ell tenia la presentació del llibre, obra prou satisfactòria, que no té un equivalent en el panorama historiogràfic espanyol i que supera àmpliament, per contingut i per metodologia, l'únic precedent que, al seu parer, podia tenir el llibre en l'àmbit català: l'estudi del professor alemany Horst Hina, *Castilla y Cataluña en el debate cultural (1714-1939)*, obra que presenta algunes mancances interpretatives imputables al caràcter forà de l'esmentat professor. En el marc general espanyol, els únics precedents del llibre coordinat pel professor Casassas serien, segons el professor Mainer, els treballs d'Elorza i Abellán.

El segon punt al qual es va referir van ser els problemes que poden aparèixer quan es vol definir què és un intel·lectual, com actua i en quin context sorgeix. En aquest punt va coincidir amb el professor Serrano, quan va apuntar que va ser l'aparició del món liberal i d'un nou públic consumidor de cultura el factor que va motivar el sorgiment i l'actuació d'aquest nou intel·lectual. Centrat en el seu tema específic d'anàlisi, el professor Mainer va dir que trobava a faltar en el llibre una reflexió més acurada sobre allò que es considera producció cultural catalana (feta a l'espai català). Arribats a aquest punt el professor Mainer es va preguntar si també pot ser considerada producció cultural catalana aquella que es fa, de Catalunya estant, en llengua castellana.

La tesi exposada pel catedràtic de la Universitat de Saragossa es va centrar en la coincidència històrica que va tenir lloc, a començament del segle XIX, entre l'aparició dels nacionalismes català i castellanoespanyol com un element a partir del qual s'obria aquesta gran zona de conflicte. El conferenciant va constatar que, a partir d'aquest període, sovint no s'aprecia prou bé la importància d'un gran nombre d'intel·lectuals que van actuar i produir des de Catalunya, tenint ben present la seva particularitat si es vol, però considerant Catalunya com una part del conjunt espanyol. En relació amb aquest punt el professor Mainer va posar diversos exemples, com ara el llibre *Recuerdos y bellezas de España* (obra que es començà a publicar el 1839), l'acció editorial de Rivadeneyra o la impressionant empresa cultural que representava el projecte de l'Enciclopèdia Espasa, desenvolupada durant el primer terç del segle XX.

En el seu parlament també va apuntar que era imprescindible tenir present que Catalunya era la capital de la indústria cultural del conjunt hispànic i iberoamericà. D'altra banda va assenyalar que calia fer la història dels grans projectes culturals catalans des del doble vessant de la seva acció pensada per a l'espai català, però també de la seva voluntat d'estendre's i influir en el conjunt espanyol. En aquest apartat va glossar els casos emblemàtics de Joan Maragall amb el modernisme i d'Eugeni d'Ors amb el noucentisme.

Finalment, el professor Mainer va assenyalar, com una de les mancances del llibre, els oblitats produïts pel fet de no haver valorat en tota la seva magnitud l'abast de la contribució catalana en el que ell va anomenar espai moral de la postguerra espanyola. En aquest sentit va apuntar el protagonisme poc valorat, o simplement oblidat, de tot un seguit de gent que va escriure en castellà perquè aquesta era la llengua fonamental de l'antifranquisme.

«Entre erudits i intel·lectuals. El projecte cultural català de la Renaixença a la primera meitat del segle XIX»

L'últim dels conferenciantes que va prendre part en l'acte, el catedràtic de la Universitat de Barcelona Joaquim Molas, va titular la seva intervenció «Entre erudits i intel·lectuals. El projecte cultural català de la Renaixença a la primera meitat del segle XIX». La seva exposició, no exempta d'un cert afany polèmic, va voler rebatre alguna de les afirmacions

del professor Mainer. En aquest sentit el professor Molas va donar a la seva intervenció el caràcter d'explicació sobre el perquè de la impossibilitat de les elits catalanes d'adoptar una línia de catalanisme vehiculada a través de la llengua castellana. El conferenciant es va centrar en el Grup de la Societat Filosòfica, que va constituir el primer nucli aparegut en el segle XIX capaç de formular, des d'un punt de vista bàsicament cultural, la qüestió catalana contemporània. Inicialment, aquest grup de joves escriptors va partir d'alguns dels arguments d'Antoni de Capmany, que, diferenciant una dinàmica pròpia catalana, considerava que aquesta havia de trobar la seva expressió en la llengua de l'Estat. Capmany era conscient de la riquesa i la vàlua de la llengua i la literatura catalanes medievals, com a vehicle d'expressió o llengua de la Cort. En canvi, considerava el llemosí de la seva època com una parla «plebea», poc consistent per fer front a les necessitats de servir al nou projecte d'Estat liberal.

Aquesta generació d'escriptors va complir també la important tasca d'introducció del romanticisme europeu a l'àmbit català. El professor Molas va exemplificar aquest punt evidenciant que l'interès dels membres de la Societat Filosòfica per l'obra de Walter Scott responia al fet de ser un «nacionalista» escocès que s'expressava en llengua anglesa. Pel conferenciant aquest paral·lelisme era el que exercia l'atractiu entre l'escriptor romàntic escocès i la generació romàntica catalana. Exemples prou significatius d'aquest grup van ser B. C. Aribau o López Soler, entre altres.

Finalment, el professor Molas va apuntar que aquesta via no va reeixir a causa d'un seguit de circumstàncies, entre les quals cal destacar la marxa de molts dels membres del grup a Madrid, la mort prematura d'altres i l'impuls guanyat per altres nuclis capaços d'orientar l'expressió de la cultura catalana en la seva pròpia llengua a partir, si es vol establir un esdeveniment definitori, de l'aparició dels Jocs Florals.

L'acte es va cloure amb les intervencions de diverses persones del públic assistent, que van introduir alguns interrogants i van puntualitzar aspectes de les intervencions dels conferenciants. Tot i la bona predisposició d'aquests, el nombre i la complexitat dels temes plantejats, així com la manca de temps, van impedir aclarir totes les qüestions formulades per l'auditori.